

nikakav štab ne može komandovati hiljadama ljudi koji se borbe na smrt, jer svi oni znaju da je ovu zajedničku sudbinu i život svakog pojedinca ne odlučuju toliko naredbe, postojanje štabova, mesto na kome dolazi do borbe, pa ni vrsta oružja koje ih bije, nego ona nedostižna snaga koja se zove partizanski duh i moral.

Ipak su pale velike žrtve. Negde u ovim borbama poginuli su: vodnik Stjepan Palenkić iz Slobodnice, Dmtar Uzur iz Šeovice, komandir čete Dušan Uskoković iz Pivnica. Petar Vidić i Mile Zailac iz Srednjih Grahovljana, Pajo Vuković iz Progomelja, komandir čete Jozo Klišić iz Slavenskog Broda. Jozo je bio predratni skojevac i u njegovoj kući su se 1941. skojevci i članovi Partije obučavali u rukovanju pištoljem i puškom i sticali osnovna vojna znanja. Otišao je u partizane u rano proleće 1942. i u 12. brigadi je od njenog formiranja. Ko zna gde mu je grob. U borbi kod Bućja ranjen je u nogu i komandant 2. bataljona Vlado Lončarić koga su u protivnapadu jedva spasili njegovi borci.

„Kana" kod Šušnjara

Sedeći na jednom deblu u šumi, mokar i prozebao, *Vicko Antić* Pepe je čitao dokument. Neočekivan i dragocen. Ponekad bi pogledao mladića koji mu ga je doneo. Bio je to izveštaj ustaškog logornika za Slavonsku Požegu ustaškom stožeru Velike župe Livac Zapolje u Novoj Gradiški. U izveštaju je opisan napad 12. brigade na Veliku i Vetovo. Ovaj visoki ustaški funkcioner naveo je da su partizani bili naoružani uglavnom automatskim oružjem, a imali su i nekoliko bacača najtežeg kalibra. U

zaključku on navodi da partizani mogu svaki čas doći u predgrađe Slavonske Požege.

Taj je izveštaj pisan pre više od petnaestak dana i na prvi pogled je izgledalo da više nije od naročite koristi. Teško je to bilo i pomisliti, a kamo li reći ovom mladiću, koji je pomno pratio Pepeov izraz lica dok je čitao dokument. Bez obzira na to šta u njemu piše, do njega se došlo po cenu života.

U Slavonskoj Požegi je, u samoj kasarni, delovala partijska organizacija. Jedan od najaktivnijih i najveštijih bio je Krunoslav Leontić, tehnički crtač, koji je, uz najveće opasnosti, dolazio do poverljivih ustaških i nemačkih dokumenata. Odvažni kuriri su te dokumente donosili na slobodnu teritoriju. Usput su donosili i usmena obaveštenja od velikog značaja. Tako se od kurira saznalo za trenutno stanje u garnizonu: od početka ofanzive neprijatelj je na sav glas, bučno i neprekidno širio propagandu da su partizani najzad uništeni i da se još samo traga po Papuku i Psunju za njihovim ostacima. Pepe je pozvao Antolovića i Čedu Grbića, koji su sa njim činili Operativni štab u ofanzivi. Analizirali su izveštaj i zaključili da su sve snage neprijatelja u brdima, a uporišta oslabljena. Iznenađujuća pojava naših snaga u dubokoj pozadini i jedna uspešna akcija izazvale bi zabunu u njegovim redovima, a kod stanovništva opovrgle lažnu propagandu o porazu partizana. Tako je prihvaćena ideja da se napadne uporište Vilić Selo i Leštat, predstraže Slavonske Požege. Ali prethodno je neprijatelja trebalo dovesti u zabludu o partizanskim položajima, pa su po svim visovima u brdima uvećane naložene mnoge vatre, kao da oko njih bivakuju partizanske brigade.

Kurir je mogao da se vrati zadovoljan i sa borbenim pozdravima drugovima ilegalcima u ustaškom osinjem gnezdu u Slavonskoj Požezi, gde je Krunoslav Leontić bio na tragu novog dragocenog neprijateljevog dokumenta.

*

Neprijateljeva ofanziva je jenjavala. Bio je kraj marta kada se kolona 12. brigade spustila u Požešku kotlinu, prema Vilić Selu, malom naselju, ali važnom uporištu. Od početka rata u njemu je bila ustaška posada.

Napad je izveo 3. bataljon. Potpuno iznenađen, neprijatelj je brzo savladan, a ostali su se razbežali, ostavljajući za sobom oružje i opremu. Još iste noći Brigada se povukla na Psunj.

Sledeće noći slična akcija je izvedena na selo Leštat, ali bez naročitog uspeha, jer je posada na vreme napustila uporište. Bili su to iscrpljujući prodori koji su na iznenađujući način pokazali manevarsku sposobnost Brigade, izdržljivost i borbenost partizana, a iznad svega veštinu i domišljatost njihovog komandovanja.

Ofanziva „Braun“ završila se bez uspeha. Neprijateljeve snage su se povukle u uporišta. Siri događaji na jugoslovenskom ratištu tražili su novo pregrupisanje njihovih snaga. Bile su to pripreme za petu ofazivu. Slavonske partizanske snage, iznurene teškim borbama i sa ozbiljnim gubicima, pritisnute još i epidemijom tifusa, nalazile su se u selima slobodne teritorije, severno od Kamenskog. Dvanaesta brigada se odmarala u rejonu Velika - Stražeman.

Ustaški špijuni bili su aktivni. Javljali su o rasporedu, stanju i pokretima partizana u Slavonsku

Požegu. Partizanski obaveštajac Krunoslav Leontić otkrio je dolazak u uporište generala Izera, komandanta Pavelićevog zbornog područja, zasedanje štabova i pridolazak novih trupa u Slavonsku Požegu. Kada je uspeo da ukrade iz sefa Izerovu zapovest za novu operaciju protiv 4. divizije, shvatio je da taj dokument mora što hitnije dostaviti u partizanski štab. Zapovest je predviđala namamljivanje 4. divizije u klopku i njeno opkoljavanje i uništenje u rejonu Kamenskog.

Štabovi Treće operativne zone, 4. divizije i političko rukovodstvo za Slavoniju žurno su se, okupili nedaleko od sela Vučjaka. Trebalo je doneti gotovo sudbonosnu odluku: napasti ili se povući. Procena situacije je pokazala: neprijatelj zna za položaj partizana, dosta teško stanje u brigadama posle ofanzive i epidemije tifusa, ali mu nisu poznate partizanske namere. Partizansko komandovanje je, pak, imalo sve najvažnije podatke o neprijatelju, uključujući i njegove poslednje namere, jer, dobili su prepis zapovesti za napad na 4. diviziju. Data su dva predloga: povući se prema Bilogori, gde bi se iscrpene jedinice ojačale ili napasti neprijatelja. Prihvaćen je drugi predlog.

Dvanaesta brigada dobila je ključnu ulogu.

Josip Antolović Hrvat, komandant i Pero Car Zvrk, zamenik komesara brigade vraćaju se u svoj Štab. Obojica su za nepune dve godine ratovanja prešli put od običnih boraca do rukovodilaca 12. brigade, prve, najiskusnije i najspremnije brigade Slavonije. Još do pre kratkog vremena to su bili mladi ljudi, puni ideala i snova, ali i sa svojim intimama, sećanjima na dom i porodicu, na blisku prošlost, na drugove s kojima su krenuli u ovaj rat,

a kojih više nema, dok su drugi na ko zna kojim stranama. Ali, više se ne broje dani. Ne primećuju obične, lične stvari. Što je bilo ranije više ne važi, a stvarno se to više i ne zna. Oni su vojnici, partizanske starešine i sada ih pritiska odgovornost velikog zadatka, za koji treba odmah da pripreme Brigadu.

Još iste večeri na sastanku sa štabovima bataljona, podno Jankovca, sve je utanačeno i Brigada je noću krenula na marš pravcem Jankovac, preko Velike, Poljanske do Vrhovaca.

Iz Slavonske Požege je 12. aprila ujutru krenula neprijateljeva formacija, jačine oko dve hiljade ljudi, u četvrtastom borbenom poretku pravcem: Toranj-Vrhovci-Šušnjari. Bio je to kompletan zdruk u punom ratnom sastavu, ojačan artiljerijom. Neprijatelj se kretao polako, oprezno. Zadatak mu je bio čišćenje Požeške kotline. A s druge strane je, u isto vreme, od Voćina preko Zvečeva ka Vučjaku i Šušnjarima i od Pakraca preko Bučja i Kamenskog \a Šušnjarima trebalo da krene 1. gorska ustaška divizija. Kod Šušnjara su ove snage trebale kao kleštima da stegnu u обруč 4. diviziju.

Ujutru 16. aprila prednje snage Zdruga naišle su na zasedu 4. bataljona 12. i na zasedu delova 17. brigade. Iznenadna i ubitačna vatra odmah je unela pometnju u redovima neprijatelja. Uočivši da je u celom marševskom poretku domobranskog Zdruga došlo do dezorganizacije i panike, Geco je u prvom trenutku ubacio u bočni napad 2. i 4. bataljon koji su za to bili spremni. To je izazvalo još veću pometnju i neprijatelj se za kratko vreme našao u rasulu. Kod njega više nije bilo otpora, već samo pokušaja razbijenih grupa da se spasu bekstvom.

Obruč 12. i jednog bataljona 17. brigade brzo se i potpuno stegao oko glavnine Zdruga. Za nepuna tri sata borbe neprijatelj je bio razbijen, delom uništen, a najviše ih je zarobljeno.

U jeku borbe jedna grupa partizana probila se do puta i iz komandnih kola izvukla komandanta Zdruga, pukovnika Tomislava Bosnića.

Poste borbe unaokolo je ležalo sto šezdeset samo ustaških leševa, od ukupno sto osamdeset i pet mrtvih i ranjenih. Samo je 12. brigada zarobila petsto dvadeset domobrana i osam oficira. Zaplenjena su: 3 topa od 100 mm, 5 teških bacača, 10 teških mitraljeza sa nedirnutim borbenim kompletima i ogromne količine lakog streljačkog oružja i razne opreme. Zaplenjeni ratni materijal bio je tolikih razmera da se ubrzo moglo pristupiti formiranju novih partizanskih jedinica i njihovom borbenom opremanju.

Iz 12. brigade poginula su samo dvojica, a renjena četiri borca. Bila je to uspela primena Kanskog obrasca one slavne antičke bitke kada je legendarni Hanibal Bark, hunski vojskovođa porazio višestruko nadmoćne rimske legije, upuštajući ih u „potkovicu“, a onda razbijanjem krila, udarom iz pozadine i uvođenjem rezerve, u odsudnom trenutku naneo katastrofalan poraz neprijatelju.

Partizanski komandanti i komesari: Jerković, Pepe, Huvat, Nenezić, Dako, Geco, Grbić - tako-reći mladići bez vojnih škola - bez vojnog obrazovanja, komandujući iznurenom i gladnom vojskom, bez dovoljno municije i težeg naoružanja na najbolji su način iskoristili vreme i zemljište, prednosti partizanskog načina ratovanja i slabosti neprijatelja i napali ga na mestu gde on to nije očekivao, u vreme

kada nije očekivao i na način koji ga je potpuno porazio. Tako je postignuta najveća prednost - potpuno iznenađenje. Neprijatelj nije znao šta da radi i kako da postupi.

Pobeda kod Šušnjara bila je dotad najveća vojna pobeda 12. brigade i slavonskih partizana.

U predahu

Sve prolazi, pa i ofanziva. Prošla je i zima. Sa planina vetar donosi miris snega i šumske truleži, ali po drveću se već nazire zelenilo i oseća bujanje prirode. Brigada je razmeštena u selima Miočinović, Mrkoplje, Bučje. Napregnutost popušta, borci se smiruju i polako opuštaju, a jedinice dobijaju uobičajeni vojnički izgled. Kazani su puni gustog pasulja sa govedinom. Duvana ima u izobilju. Svako je mogao da bira cokule po meri, a uniformu prema svome stasu. Podeljeni su novo oružje i municija, pa je Brigada bila kompletno borbeno opremljena i ojačana za dalja dejstva na neprijatelja.

Borci bi želeli da je predah posle ofanzive što ugodniji i bezbrižniji, ali rukovodstva i štabovi, i po vojnoj i po političkoj liniji, danonoćno i neumorno šalju instrukcije, zadatke i naređenja. Ofanziva je pokazala sjajne osobine komandovanja i borbenosti, ali otkrila i dosta slabosti, od najosnovnijih borbenih radnji i rukovanja oružjem do taktičkih postupaka. Sada je to valjalo otkloniti kroz obuku.

Na proplancima i livadama oko sela već od jutra se egzerciralo, puzalo i pretrčavalo. Kopani su rovovi, maskiralo se, sklapalo i rasklapalo oružje. U štabovima bataljona komandiri četa i bataljona